

Голові разової спеціалізованої вченої ради в НТУ «Дніпровська політехніка», доктору історичних наук, професору **Бородіну Є. І.**

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора, Лозинської Тамари Миколаївни на дисертацію Ігната Олександра Володимировича «Розвиток управлінського інструментарію підтримки співробітництва територіальних громад в умовах децентралізації», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

1. Обґрунтування актуальності теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, темами

Ухвалення у 2014 році Закону України «Про співробітництво територіальних громад» створило нормативну основу для консолідації ресурсів і зусиль територіальних громад щодо розв'язання проблем місцевого розвитку. Застосування нормативних положень щодо налагодження співробітництва територіальних громад на практиці обумовило достатньо швидкий розвиток таких його форм, як реалізація спільних проєктів, спільне фінансування діяльності об'єктів комунальної власності тощо, але потенціал подібних колаборацій усе ще залишається недооціненим. У цьому контексті можна погодитися із автором дисертаційного дослідження, що саме співробітництво «дозволяє територіальним громадам об'єднувати зусилля та ресурси задля реалізації власних стратегічних пріоритетів розвитку та отримання значного позитивного ефекту для усієї території» (с. 21).

Тому, перед науковцями, що здійснюють дослідження в галузі публічного управління та адміністрування стоїть, зокрема, і завдання щодо обґрунтування комплексу концептуальних положень щодо розвитку управлінського інструментарію підтримки співробітництва територіальних громад в умовах поточного етапу реформи децентралізації, правового

режиму воєнного стану та під час повоєнного відновлення України, а також розроблення методико-технологічного забезпечення відповідних процесів та їх безупинного вдосконалення, що й обумовлює актуальність дисертаційного дослідження О. В. Ігната, постановку мети роботи та завдань для її досягнення.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до стратегічних цілей «Забезпечення ефективного планування регіонального розвитку» та «Підвищення інституційної спроможності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та агенцій регіонального розвитку для ефективного забезпечення розвитку регіонів і територіальних громад» напряму «Регіональний розвиток» Національної економічної стратегії на період до 2030 року, а також стратегічних ініціатив Національної ради з відновлення України від наслідків війни у межах реалізації низки тем науково-дослідних робіт: «Інноваційні інструменти забезпечення інвестиційного та інфраструктурного розвитку об'єднаних територіальних громад» (номер державної реєстрації 0120U102642), що виконувалася на кафедрі менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України; «Державне стимулювання розвитку об'єднаних територіальних громад і підвищення рівня їх спроможності» (номер державної реєстрації 0119U100783), що виконувалася на базі Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України; «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (номер державної реєстрації 0122U002375), яка виконується на кафедрі державного управління і місцевого самоврядування НТУ «Дніпровська політехніка», у виконанні яких О. В. Ігнат брав участь як молодший науковий співробітник. Внесок автора полягає в дослідженні наукових підходів до розвитку управлінського інструментарію підтримки співробітництва територіальних громад в умовах децентралізації як складової забезпечення їх сталого розвитку та розробленні відповідних практичних рекомендацій органам місцевого самоврядування.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Аналіз змісту дисертаційної роботи і наукових публікацій О. В. Ігната дають змогу зробити висновок про те, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають такому виду досліджень. Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені:

– *коректністю визначення об'єкту та предмету дослідження* (с. 24-25), та професійним вирішенням автором низки завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження (с. 241), та *адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті*: кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його. Обравши об'єктом дослідження суспільні відносини, що виникають під час реалізації процесів співробітництва територіальних громад (с. 24), автор досить ґрунтовно аналізує методологічні засади співробітництва територіальних громад у контексті світових трендів щодо забезпечення стійкості і сталого розвитку (с. 31-42), а також стан наукового опрацювання проблеми співробітництва територіальних громад в Україні (с. 63-72). Логіка викладання матеріалу корелюється з предметом дослідження (с. 25) і обраними методами дослідження (с. 25, с. 75, табл. 1.8). Це дозволило здобувачеві сформулювати підґрунтя з наукових підходів і концепцій, які покладено в основу її дослідження;

– *використанням широкої джерельної бази за темою дисертації і достатнім масивом аналітичних даних*: список використаної літератури налічує 252 найменування, з яких 67 джерел – англійською мовою (с. 194-227); дослідження базується на працях вітчизняних і закордонних науковців, які присвячено різним аспектам розвитку міжмуніципального співробітництва як прогресивного підходу до місцевого управління; позитивним вважаємо також те, що автором використано базові настанови міжнародних стандартів ISO 10014:2021, ISO 18091:2019 та ISO 37101:2016 щодо сприяння прогресу у досягненні ЦСР під час здійснення процесів міжмуніципального співробітництва;

– обранням *методів дослідження*, які дозволили, зокрема: здійснити відбір наукової інформації за темою дисертації (аналітичний метод); дослідити сучасні виклики та тенденції розвитку співробітництва територіальних громад в Україні та здійснено формалізацію міжнародно визнаних принципів сталого розвитку громади (метод єдності історичного й логічного підходів); дослідити наявні та розробити власні концептуальні положення щодо розвитку управлінського інструментарію підтримки співробітництва територіальних громад в умовах децентралізації в Україні (метод узагальнення); розробити моделі підтримки співробітництва територіальних громад в Україні та моделі потенційних учасників «спільноти співпраці» у сфері охорони здоров'я (метод моделювання);

– достатньою кількістю напрямів *апробації отриманих результатів* на 15 науково-комунікативних заходах.

Для дисертації характерна системність та ясність викладення матеріалу, вміння виділити суттєві моменти, чітка їх аргументація. Висновки дисертаційної роботи цілком обґрунтовані, коректні та логічно випливають з викладеного матеріалу.

Розроблені та обґрунтовані автором положення, висновки й рекомендації мають практичне спрямування та можуть бути використані органами місцевого самоврядування України задля удосконалення процесів співробітництва територіальних громад на основі застосування інноваційних інструментів та кращих зарубіжних та вітчизняних практик, а також, на нашу думку, в навчальному процесі з підготовки за освітньо-професійними та освітньо-науковими програмами галузі знань «Публічне управління та адміністрування» та програмами короткотермінового підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, а також представників інститутів громадянського суспільства.

Ознайомлення з текстом дисертації дозволяє констатувати актуальність розроблення автором досліджуваної проблематики в цілому, виокремлення найбільш гострих проблем у межах предмета проведеного дослідження, а також наявність новизни їх наукового доробку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання – обґрунтування комплексу концептуальних

положень щодо розвитку управлінського інструментарію підтримки співробітництва територіальних громад в умовах поточного етапу реформи децентралізації, правового режиму воєнного стану та під час повоєнного відновлення України, а також розроблення методико-технологічного забезпечення відповідних процесів та їх безупинного вдосконалення.

Основні результати, що мають елементи наукової новизни, полягають, зокрема, у такому: автором дисертації *уперше* обґрунтовано комплекс наукових положень, підходів та моделей, системне застосування яких забезпечує реалізацію процесів підтримки співробітництва територіальних громад в умовах децентралізації, на основі упровадження відповідних принципів через реалізацію комплексу інноваційних для сфери співробітництва територіальних громад інструментів та процесів як основи постійного вдосконалення та впроваджується органами публічного управління через інституціоналізацію необхідних змін у формах, методах, процедурах діяльності забезпечуючи прогрес у досягненні Цілей сталого розвитку у воєнний і повоєнний період.

О. В. Ігнатом *удосконалено* понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження, зокрема, на основі результатів аналізу міжнародного досвіду та усталених практик міжмуніципального співробітництва сформульовано авторське (уточнене) визначення поняття «інструментарій підтримки співробітництва територіальних громад» (с. 72-73), що розглядається як комплекс інструментів управління, застосування яких для сфери співробітництва територіальних громад буде сприяти забезпеченню успішності у вимірах формування довіри, спроможності вибору раціональної форми співробітництва, створення нової цінності для громад-учасниць та території, задоволення учасників співробітництва, отримання позитивних ефектів і наслідків, що сприятимуть прогресу у досягненні Цілей сталого розвитку.

Автором дисертації також *удосконалено* методичний підхід до упровадження принципів міжмуніципального співробітництва через обґрунтування процесної моделі підтримки співробітництва територіальних громад в Україні, метою якої є підвищення спрямованості суб'єктів співробітництва та ключових стейкгоल्дерів на забезпечення прогресу у досягненні Цілей сталого розвитку на місцевому та субрегіональному рівнях

в умовах децентралізації у воєнний і повоєнний період (с. 131-134).

Дістали подальшого розвитку, зокрема: систематизація комплексу інноваційних для сфери співробітництва територіальних громад інструментів, застосування яких буде сприяти забезпеченню ефективності, результативності та якості діяльності органів місцевого самоврядування у контексті досягнення Цілей сталого розвитку із виокремленням трьох груп: конкретно-інструментальні засоби; інструменти моделей-підходів; інструменти мережевої взаємодії (с. 123-129); вихідні положення щодо адаптування інноваційних інструментів співробітництва територіальних громад в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення в Україні у сфері охорони здоров'я через визначення комплексу викликів та пріоритетів (с. 162-165).

Вивчення в комплексі ступеню обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірності і новизни дозволяють зробити висновок щодо успішності виконання поставленого наукового завдання та належного рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

3. Оцінка змісту роботи та повноти викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 243 сторінки, з них 193 – основний текст, 16 таблиць, 9 рисунків, 3 додатки, список використаних джерел становить 252 найменування.

Розділ 1 («Розвиток співробітництва територіальних громад як складова успішності процесів децентралізації») присвячено вивченню методологічних засад співробітництва територіальних громад у контексті світових трендів щодо забезпечення стійкості і сталого розвитку, зокрема, з публікаціями OECD, Council of Europe та UNDP (с. 31-42), визначенню сучасних викликів і тенденції розвитку співробітництва територіальних громад в Україні (с. 48-62), аналізуванню стану наукового опрацювання проблеми розвитку співробітництва територіальних громад в Україні (с. 63-72). Зокрема, здобувачем подано характеристику можливих шляхів досягнення стратегічних цілей «Забезпечення ефективного планування

регіонального розвитку» та «Підвищення інституційної спроможності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та агенцій регіонального розвитку для ефективного забезпечення розвитку регіонів і територіальних громад» наряду 16 «Регіональний розвиток» Національної економічної стратегії на період до 2030 року, на успішність успішність яких впливає результативність реалізації відповідних модернізаційних змін через упровадження нових або покращення використання наявних інструментів управління (с. 50-51, табл. 1.3).

У розділі 2 («Концептуальні положення щодо розвитку управлінського інструментарію підтримки співробітництва територіальних громад в Україні») автором схарактеризовано методологічні засади та кращі практики співробітництва громад задля забезпечення їх стійкості і сталого розвитку (с. 99-110); схарактеризовано особливості процесів співробітництва територіальних громад в Україні у сферах надання адміністративних послуг, розвитку послуг для дітей та сімей з дітьми та охорони здоров'я (с. 111-122); здійснено процесне моделювання розвитку управлінського інструментарію підтримки співробітництва територіальних громад в Україні (с. 123-134). Зокрема, автором на формалізовано міжнародно визнані принципи сталого розвитку громади через виокремлення принципів, які найбільшою мірою здійснюють вплив на процеси міжмуніципального співробітництва і встановлення взаємозв'язків із Цілями сталого розвитку ООН 2030 (с. 101-105, рис. 2.1).

У розділі 3 («Методико-технологічне забезпечення підтримки співробітництва територіальних громад в Україні в умовах децентралізації») подано результати виконання наукових завдань дисертаційного дослідження щодо обґрунтування механізму адаптування управлінського інструментарію підтримки співробітництва територіальних громад в умовах реалізації стратегії регіонального розвитку на засадах смарт-спеціалізації (с. 149-158), визначення викликів та інноваційних інструментів співробітництва територіальних громад у сфері охорони здоров'я в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення в Україні (с. 159-166), а також розроблення рекомендацій щодо розвитку професійної компетентності заінтересованих сторін у сфері співробітництва територіальних громад в Україні (с. 167-175). Обґрунтовано вважаємо, зокрема, думку автора, що до інноваційних

інструментів співробітництва територіальних громад в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення в Україні належать кластеризація і створення «спільнот співпраці», які розуміються як сталі «форуми», де представники державного, приватного та громадського секторів активно співпрацюють для досягнення спільних цілей і результатів, вирішення спільних проблем й використання колективних можливостей в атмосфері довіри, поваги, емпатії та відкритості, а також його пропозиції щодо моделювання «спільноти співпраці» із додаванням територіальних громад-учасниць міжмуніципального співробітництва у сфері охорони здоров'я в Україні (с. 164-165, рис. 3.2).

Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковані у 21 науковій праці, із них: 3 статті у наукових фахових виданнях України (1 – у співавторстві), 1 одноосібний розділ у колективній монографії, 2 статті зарубіжних виданнях (1 – у співавторстві), 15 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій (1 – у співавторстві).

Участь у науково-комунікативних заходах свідчить про ознайомлення наукової спільноти з результатами дисертаційного дослідження. Кількість опублікованих праць відповідає вимогам, що встановлені МОН України щодо дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

4. Значення роботи для науки, практики та суспільства

Суттєву науково-практичну значимість мають розроблені автором пропозиції щодо подальшого розвитку механізму застосування в Україні провідного підходу ЄС до реалізації стратегії регіонального розвитку на засадах смарт-спеціалізації («Connectivity and Clusters» / «Пов'язаність» та кластери), використання якого дозволить розширити коло суб'єктів міжмуніципального співробітництва через застосування кластерного підходу до організації партнерських відносин у системі розвитку територій, що дозволить об'єднати зусилля органів місцевого самоврядування із іншими стейкхолдерами процесів сталого розвитку території, а процес створення муніципальних кластерів розглядатиметься як специфічний вид проєктів розвитку (с. 149-158).

Практичну значущість результатів дослідження підтверджено: КП «Інститут розвитку міста Кривого Рогу» Криворізької міської ради (довідка

про впровадження від від 07.11.2023 № 1271), Дніпропетровським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (довідка про впровадження від 28.12.2020 № 03-10-1-49) (Додаток А).

Сукупно отримані О. В. Ігнатом теоретичні та практичні результати дають змогу підвищити спроможність органів публічного управління забезпечувати прогрес у досягненні Цілей сталого розвитку у воєнний і повоєнний період на основі реалізації комплексу інноваційних для сфери співробітництва територіальних громад інструментів та процесів, що актуалізує значення роботи для суспільства.

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

За результатами ґрунтовного вивчення рукопису дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць автора, а також аналізу наданого автором звіту щодо перевірки тексту рукопису сервісом «Unicheck», порушень академічної доброчесності не було встановлено. Використані здобувачем окремі ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно подане до захисту дисертаційне дослідження, слід вказати на окремі дискусійні положення дисертації та висловити такі зауваження і пропозиції.

1. Перспективним с точки зору подальшого використання органами місцевого самоврядування є здійснений автором у пп. 1.1 поділ пріоритетних сфер міжмуніципального співробітництва (Possible domains of IMC) у Європі на дві групи: традиційні та інноваційні (с. 40-41, табл. 1.2). На жаль, положення щодо проєктів спільної електронної обробки даних та менеджменту фондів ЄС. не знайшли подальшого «розгортання» у пропозиціях дисертанта. Це може стати напрямом подальших досліджень і практичних упроваджень автора.

2. У пп. 2.2 роботи схарактеризовано особливості процесів співробітництва територіальних громад в Україні у сферах надання

адміністративних послуг, розвитку послуг для дітей та сімей з дітьми та охорони здоров'я (с. 111-122), потребує пояснення під час захисту, чому були обрані саме ці сфери співробітництва.

3. Автором у розділі 2 (пп. 2.2, стор. 84-96) подано розгорнуте обґрунтування пріоритетності напряму «Розвиток міжгалузевої та міжтериторіальної взаємодії і партнерства при впровадженні реформи» за «Регіональним планом реформування системи інституційного догляду та виховання дітей з одночасним розвитком послуг для дітей та сімей з дітьми», у розроблені якої він брав участь. Потребує пояснення, за підтримки яких міжнародних партнерів можуть бути реалізовані відповідні форми взаємодії, зокрема, створення і подальше спільне утримання денних центрів реабілітації дітей з інвалідністю, служб раннього втручання для дітей і сімей, послуг термінового влаштування дітей, які потрапили в ситуації загрози життю і здоров'ю тощо, адже в умовах воєнного стану зазначені витрати можуть бути не сприйняті громадськістю як такі, що потребують бюджетного фінансування.

4. Модель підтримки співробітництва територіальних громад в Україні, яку автор пропонує у пп. 2.3 дисертації (рис. 2.3) на процесному (тактичному) рівні містить блок вибору раціональної форми співробітництва на основі визначення і подальшого аналізування показників успішності. На нашу думку, потребує подальшого опрацювання інструментарій оцінювання, зокрема, комплекс відповідних показників та процедури відбору експертів для проведення такого оцінювання.

5. Погоджуючись у цілому із змістом пропонованого автором у пп. 3.3 дисертації комплексу рекомендацій щодо форм розвитку компетентності у сфері міжмуніципального співробітництва маємо зауважити, що автору, бажано було розробити і подати у додатках відповідну програму короткотермінового підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад, а також актуалізований перелік платформ, на яких функціонують спеціалізовані спільноти практики.

На загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження О. В. Ігната подані вище зауваження суттєво не впливають, додатково характеризуючи значну складність і перспективність досліджуваної автором проблематики.

7. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Таким чином, за результатами вивчення тексту роботи і публікацій Ігната О. В. можна констатувати, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації «Розвиток управлінського інструментарію підтримки співробітництва територіальних громад в умовах децентралізації», відповідають вимогам до такого виду досліджень, а подана дисертаційна робота є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що вирішує важливе науково-прикладне завдання, має теоретичну і практичну цінність у галузі публічного управління та адміністрування.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованості висновків та рекомендацій, наукової та практичної цінності здобутих результатів дисертація Ігната О. В. відповідає галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» й спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019)», а її автор, Ігнат Олександр Володимирович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління,
професор, завідувач кафедри
публічного управління
та адміністрування Полтавського
державного аграрного університету

Тамара ЛОЗИНСЬКА